

Wasył Aleksandrowicz Suchomliński

– twórca ukraińskiej odmiany „Pedagogiki serca”

Vasyl Aleksandrowicz Suchomliński – creator of the Ukrainian version of the “Pedagogy of the heart”

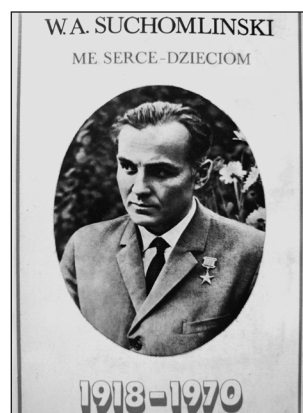
Key words: pedagogical ideas, pedagogical theory, education in Ukraine, experimental development.

Abstract: The article deals with the idea of the pedagogy of the heart in Ukraine. Vasyl Aleksandrowicz Suchomliński was the creator of the Ukrainian version of the pedagogical theory which referred to the new movement from the beginning of the 20th century. The creator worked on the theory gradually over the years. The content of his work is a detailed description of an innovative and extensive experiment from 1951–1956 carried out mainly in the form of extracurricular activities. The experiment was carried out at the level of pre-school and early school education.

Słowa kluczowe: idea pedagogiki serca, teorie pedagogiczne, edukacja na Ukrainie, eksperymenty wychowawcze.

Streszczenie: W artykule przedstawiono sylwetkę twórcy idei pedagogiki serca na Ukrainie. Wasył Aleksandrowicz Suchomliński był twórcą ukraińskiej odmiany teorii pedagogicznej, która nawiązywała do nowego ruchu z początków XX wieku. Twórca pracował nad teorią stopniowo przez lata. Treścią jego dzieła jest szczegółowy opis innowacyjnego i rozległego eksperymentu z lat 1951–1956 realizowanego głównie w formie zajęć pozalekcyjnych. Eksperyment przebiegał na poziomie wychowania przedszkolnego i wczesnoszkolnego.

Wiek XX przyniósł ludzkości poważne zmiany polityczne, a także stanowiący ich następstwo ogromny postęp gospodarczy, cywilizacyjny, naukowy i kulturalny. Elementem tego postępu stał się rozwój nauk o zdrowiu, pomnożenie wiedzy psychologicznej o człowieku, i to od lat najmłodszych, oraz rozrost nauk o wychowaniu i edukacji. Treścią tych ostatnich stał się m.in. odważny i zdecydowany protest wobec dominującej w szkolnictwie tradycyjnej dydaktyki herbertowskiej, skazującej zróznicowane co do uzdolnień dzieci na zdobywanie wiedzy szkolnej według jednolitego systemu dydaktycznego (klasowo-lekcyjnego) wyznaczonego

przez sztucznie wykreowane stopnie formalne. Taka bowiem dydaktyka nie liczyła się z indywidualnymi dyspozycjami intelektualnymi i emocjonalnymi uczniów, uniformizując osobowości uczniowskie zróżnicowane przez urodzenie i odmienne środowisko życia. Sprzeciwem wobec takiego nauczania stał się rozległy ruch przebudowy systemu nauczania. Zainicjowany on został pod wpływem postępów psychologii, której przedstawiciele coraz częściej wskazywali na odkrywane różnice w funkcjonowaniu ludzkiego intelektu, z którymi należało się liczyć przy organizacji nauczania i wychowania szkolnego. Psychologowie coraz odważniej uzasadniali też, że impulsy rozwojowe dzieci tkwią nie w zewnętrznych warunkach otoczenia, a w ich wrodzonej naturze i że rozwój każdej osobowości od dziecka do wieku podeszłego przebiega według indywidualnego wzorca.

Wypracowawszy takie stanowisko, psychologowie jednoznacznie wskazywali organizatorom oświaty i wychowania na konieczność dostosowania realizowanego przez nich procesu nauczania i wychowania do tych właściwości dziecka. Od takiego dostosowania zależy w dużej mierze efektywność nauczania i wychowania. W tych warunkach wrażliwi innowatorzy zaczęli tworzyć różne próby modernizacji nauczania i wychowania dostosowane do sugestii i zaleceń psychologów.

Tak zrodził się w XX wieku rozległy ruch przebudowy systemu wychowania i nauczania zwany Nowym Wychowaniem. Objął on prawie całą Europę i Amerykę Północną. Przybierał też w poszczególnych krajach różne formy organizacyjne, co było następstwem dominującej tam filozofii wychowania, odmienności etnicznej środowiska społecznego, w którym powstawał, poziomu rozwoju gospodarczego i społecznego oraz tradycji historycznej.

Ruch Nowego Wychowania zaowocował stworzeniem w wielu krajach udanych eksperymentów edukacyjnych i innowacji metodycznych – głównie w zakresie kształcenia wczesnoszkolnego i szkolnego. Ich celem było – jak pisze badacz tego zagadnienia Stefan Wołoszyn – „(...) uczyć dzieci i młodzież życia przez życie, pobudzać twórczą aktywność uczniów i wychowanków, rozwijać ich samorządność i uczyć sztuki samowychowania (...)”¹.

Spośród dziesiątek tych nowych koncepcji do najbardziej znanych i „(...) najczęściej naśladowanych w licznych krajach (...)” należały: ośrodki zainteresowań – belgijskiego lekarza i pedagoga Owidiusza Decrolego (1871–1932), metoda nauczania całościowego i nauczania łącznego – Karola Linkego (1884–1938) w Austrii, metoda technik żywego rachunku i swobodnego tekstu francuskiego pedagoga Celestyna Freineta (1896–1966) – inicjatora ruchu na rzecz „szkoły nowoczesnej”, szkoła pracy stworzona przez najwybitniejszego pedagoga amerykańskiego Johna Deweya (1859–1952) z jej licznymi narodowymi odmianami jak: „szkoła pracy” w Niemczech (Georg Kerschensteiner), „szkoła twórczej aktywności dzieci” w Szwajcarii (Adolph Ferriere), „szkoła pracy produkcyjnej” w Rosji (Paweł Błoński) i „szkoła twórcza”

¹ S. Wołoszyn, *Rozwój i zmienność wychowania i kształcenia*, w: *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 171.

w Polsce międzywojennej (Henryk Rowid). Do równie atrakcyjnych i daleko rozpowszechnianych należał system daltoński amerykańskiej nauczycielki Heleny Parkhurst (1887–1973), plan mannheimowski – Jozefa Sickingera (1858–1930) dobierający uczniów do równoległych klas na podstawie ich uzdolnień czy plan je-najski Petera Petersena (1884–1952) organizujący nauczanie szkolne na modelu (wspólnota życia i pracy) życia rodzinnego.

Drugim ważnym elementem Nowego Wychowania stały się oryginalne i daleko idące – jeśli idzie o odejście od modelu tradycyjnej szkoły – eksperymenty wychowawcze. Podobnie jak w przypadku wyżej wspomnianych nowych systemów nauczania odrzucały one rygoryzm i despotyzm tradycyjnego wychowania upokarzającego i zniewalającego wychowanków, wprowadzając na ich miejsce łagodność i tolerancję oraz troskę i opiekę nad wszelkimi kategoriami dzieci i młodzieży (także: niepełnosprawnej, osieroconej, zaniedbanej moralnie, przestępczej). Przykładem ich są: republiki dziecięce i młodzieżowe Wiliama Georgea w USA, samorządowe grupy młodzieży trudnej Aleksandra Sutherlanda Neila (1883–1973) w Anglii, kolonie i kluby dziecięce Stanisława Szackiego (1878–1934) w Rosji, komuny pracy kolektywnej dla młodzieży bezdomnej i przestępczej Antoniego Makarenki (1888–1939) na Ukrainie radzieckiej. W naszym kraju natomiast: samorządowy dom sierot żydowskich Janusza Korczaka (1878–1942), identycznie zorganizowany Zakład Wychowawczy Marii Rogowskiej Falskiej (1877–1944) pod nazwą „Nasz Dom” w Pruszkowie (w 1930 r. przeniesiony do Warszawy), system wychowania rodzinkowego Czesława Babickiego (1880–1952), pomysł „wiosek – gniazd sierocych” Kazimierza Jeżewskiego (1877–1948) czy system „ognisk wychowawczych” w Warszawie dla młodzieży zaniedbanej Kazimierza Lisieckiego (1902–1976) i in. Uciekały się one w pracy wychowawczej z młodzieżą do takich systemów jak organizowanie i praca samorządu dziecięcego i młodzieżowego, pobudzania aktywności społecznej i wolontariatu dzieci i młodzieży oraz wszelkich możliwych form łagodnego i taktownego postępowania z nią.

Jednym z kierunków reformy restrykcyjnego, opartego na przemocy i dyskryminacji systemu wychowania i nauczania, stała się w XX w. tzw. pedagogika serca eksponująca w postępowaniu wychowawczym z dzieckiem łagodność, pełne poszanowanie jego osobowości zaś wychowaniu nadała cel wysoce moralny polegający na wdrożeniu wychowanka do czynienia wobec innych dobra, a w szczególności tego co pomyślne, wartościowe moralnie pożyteczne i przynoszące radość. Pedagogika serca definitywnie zerwała z opresyjnym systemem wychowania i nauczania. Na jego miejsce wprowadzała w działania dzieci i młodzieży oraz środowisko ich życia kategorie moralnej wartości oraz aktywności na rzecz czynienia dobra. Wszystko po to, by ukształtować u nich postawę miłości wobec innych ludzi i gotowość do czynienia dla nich dobra, a w konsekwencji do wykreowania – przez wychowanie dzieci – środowiska społecznego w pełni ludzkim realizującym wartości humanistyczne, wolnym od zła i agresji. Elementy tak pojętej pedagogiki serca dostrzec

można u większości wspomnianych wyżej reprezentantów i twórców nowych systemów nauczania i wychowania opowiadających się za podmiotowym traktowaniem dziecka. Jednak w pełni zdefiniowała ten kierunek i wskazała na jego zakres w wychowaniu rodzinnym i szkolnym polska nauczycielka, działaczka społeczna, posłanka i senatorka Maria Łopatkowa (1927–2016)², w pewnym stopniu spopularyzował jej idee Bogusław Śliwerski³.

Dość wcześnie idee pedagogiki serca pojawiły się także w Rosji i na Ukrainie radzieckiej. Dostrzec je można, mimo niesprzyjających warunków spowodowane przez administracyjne preferencje dla wychowania kolektywnego, w działaniach Stanisława Szackiego (1878–1934), Antoniego Makarenki (1888–1939). W przypadku pierwszego (a miał on polskie pochodzenie) na ślady poszanowania osobowości ucznia i uznaniu jego podmiotowości natrafić możemy m.in. w organizowanej przez niego (1911) kolonii dziecięcej „Dziarskie Życie” (gubernia kałuska) oraz w pracach naukowych (tworzonych w Moskwie) na temat działalności (1929) radzieckich szkół doświadczalnych i wzorcowych⁴. W przypadku Antoniego Makarenki, z pochodzenia Ukraińca i działającego większość życia na Ukrainie radzieckiej, elementy wyważonej pedagogiki dobra dostrzegamy w jego pracy z młodzieżą wykolejoną w zakładach wychowawczych zwanych koloniami (im. M. Gorkiego, a następnie F. Dzierżyńskiego). Przez wprowadzenie przemyślanego wychowania kolektywnego, opartego na zaufaniu do wychowanka, uczył wychowanków szacunku dla człowieka i wiary w jego możliwości rozwojowe. Organizację i wyniki tego wychowania ukazał w zbeletryzowanej formie w „Poemacie pedagogicznym” uznanym – za treść i sztukę pisarską – za jedno z najlepszych dzieł w światowej literaturze pedagogicznej. Biograf A. Makarenki, profesor Marian Bybluk ze środowiska toruńskiego uznał, że oprócz ukazania w nim idei zespołu wychowawczego, kreatywnego znaczenia uspołecznienia, wychowawczej roli pracy wytwórczej i in. „(...) jest to jednocześnie księga miłości do człowieka, wiary w jego siły i możliwości, poszanowania jego osobowości łączonego z wychowawczymi wymaganiami (...)”⁵.

Spśród pedagogów ukraińskich czasów radzieckich najmocniej w tworzenie koncepcji „pedagogiki serca” wpisał się Wasyl Aleksandrowicz Suchomliński (1918–1970). Po ukończeniu kursu przygotowawczego przy Instytucie Pedagogicznym w Krzemieńczuku, mając zaledwie 17 lat, rozpoczął pracę pedagogiczną w szkołach wiejskich. Równocześnie z pracą w szkole kontynuował studia zaoczne z zakresu filologii ukraińskiej w Instytucie Nauczycielskim w Połtawie, a jednocześnie jako ekstern uzyskał wyższe wykształcenie w tamtejszym Instytucie Pedagogicznym (1938).

² M. Łopatkowa, *Pedagogika serca*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992.

³ B. Śliwerski, *Współczesne teorie i nurty wychowania*. Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 1998, s. 93–103.

⁴ M. Bybluk, *Szacki Stanisław Teofilowicz. Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2007, t. VI, s. 139–142.

⁵ M. Bybluk, *Makarenko Antoni: Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004, t. III, s. 21–26.

W czasie II wojny światowej walczył w szeregach Armii Czerwonej. Ranny na froncie, po okresie rekonwalescencji kierował w latach 1942–1944 szkołą średnią. Po zakończeniu II wojny światowej przez 4 lata (1944–1948) pełnił obowiązki rejonowego inspektora szkolnego w Onufriwce (nieopodal Kremieńczuka), uruchamiał i rozbudowywał zniszczone w czasie wojny szkolnictwo w okolicznych miejscowościach. W 1948 r. objął na 22 lata, tzn. do śmierci, stanowisko dyrektora szkoły średniej i nauczyciela języka ukraińskiego w sąsiednim Pawłyszcu, czyniąc z niej dynamiczny ośrodek eksperymentalny oraz źródło innowacyjnych pomysłów wychowawczych i edukacyjnych. Tam powstały także jego najważniejsze publikacje (część opublikowano po jego przedwczesnej śmierci). Wiarygodne źródło informacji wskazuje⁶, że W. Suchomliński opublikował 48 większych prac i broszur o tematyce pedagogicznej. Jest też autorem ponad 600 artykułów z zakresu teorii wychowania i nauczania. Z pasją zajmował się także twórczością literacką dla dzieci. Napisał prawie 1500 bajek i opowiadań wydanych w nakładzie blisko 15 mln egzemplarzy. Przez ten dorobek dosłużył się (jako kandydat nauk pedagogicznych Uniwersytetu im. T. Szewczenki w Kijowie) tytułu zasłużonego nauczyciela Ukraińskiej Republiki (1957) oraz stanowiska członka rzeczywistego (1968) Akademii Nauk Pedagogicznych ZSRR. W niepodległej Ukrainie jego prace spotkały się z powszechną akceptacją nauczycieli i wychowawców, a także pracowników naukowych. O ich zaś uznaniu przez środowiska zagraniczne świadczy decyzja 39 Konferencji Generalnej UNESCO uczczenia w 2018 r. setnej rocznicy urodzin W. Suchomlińskiego. Warto przy okazji wspomnieć, że dzisiaj o życiu i działalności nauczycielskiej oraz twórczości naukowej i literackiej W. Suchomlińskiego wiemy dość dużo. Niemała w tym zasługa opracowań o nim wspomnianego profesora Mariana Bybluka, autora tekstów o systemie wychowawczym W. Suchomlińskiego⁷, oświacie w niepodległej Ukrainie⁸ oraz biogramu W. Suchomlińskiego w „Encyklopedii pedagogicznej XXI wieku”⁹. Jego działalność eksperymentalną możemy też poznać z tekstów naukowych profesorów Aleksandra Lewina¹⁰ i Wincentego Okonia¹¹.

Niewątpliwie najpopularniejszym dziełem W. Suchomlińskiego jest „Oddaję serce dzieciom”¹². Ono mocno wpisało go w teorię i praktykę „pedagogiki serca”. Tworzył

⁶ M. Bybluk, *Wasył Suchomliński i jego najpopularniejsze dzieło. Wstęp do Oddaję serce dzieciom*. Wydawnictwo POLIGRAF, Brzezia Łąka 2019, s. 5–11 oraz s. 4 okładki.

⁷ M. Bybluk, *System wychowawczy Wasyla Suchomlińskiego*, w: *Szkoły eksperymentalne w świecie 1900–1975* (red. W. Okoń). Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1977, s. 384–404, a także; *Koncepcja pedagogiczna i system wychowawczy Wasyla Suchomlińskiego*. Wyd. UMK, Toruń 1982.

⁸ M. Bybluk, *Odrodzenie i rozwój oświaty na niepodległej Ukrainie 1991–2010*. Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej, Bydgoszcz 2011.

⁹ M. Bybluk, *Suchomliński (Suchomłyńkyj) Wasyl Aleksandrowicz. Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2007, t. VI, s. 15–17.

¹⁰ W. Suchomliński, *Oddaję serce dzieciom*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2019, s. 13–25.

¹¹ W. Okoń, *Dziesięć szkół alternatywnych*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1997, s. 185–203 (Pawłyska szkoła Wasyla Suchomlińskiego).

¹² W. Suchomliński, *Oddaję serce dzieciom*. Wydawnictwo POLIGRAF, Brzezia Łąka 2019.

je stopniowo przez lata. Treścią jest szczegółowy opis innowacyjnego i rozległego eksperymentu z lat 1951–1956 realizowanego głównie w formie zajęć pozalekcyjnych (bo na to pozwalały ówczesne warunki), polegającego na wdrażaniu dzieci do najrozmaitszych form działalności (obserwowanie, rysowanie, muzykowanie, pielęgnowanie roślin, a w szczególności kwiatów, opieka nad zwierzętami, pomoc ludziom potrzebującym w wykonywaniu codziennych czynności i in.). Pierwsze jej wydanie ukazało się w 1968 r. i to nie na Ukrainie a we wschodniemieckim wydawnictwie Folk und Wissen (w języku niemieckim). Od tego czasu do 2012 r. książka miała 50 wydań w 24 językach, w tym w angielskim, francuskim, japońskim, chińskim, ukraińskim i in. W języku polskim książka wydana była trzykrotnie. Pierwszy raz w 1978 r. w tłumaczeniu Mariana Bybluka w Wydawnictwach Szkolnych i Pedagogicznych w opracowaniu i ze wstępem Aleksandra Lewina. Drugi raz książka wydana została już po roku (tj. w 1978 r.) w tłumaczeniu M. Dolińskiej przez wydawnictwo „PROGRES” w Moskwie pod nieco zmienionym tytułem „Me serce – dzieciom” ze wstępem Ewy Rumieńczyk. Trzeci raz wydano ją w 2019 r. tuż po jubileuszu 100-lecia urodzin autora. Wydanie to – nieco zmienione – ponownie w tłumaczeniu i z wprowadzeniem profesora Mariana Bybluka.

Dzieło to składa się z dwu części. Pierwsza – zatytułowana „Radosna szkoła” – jest w zasadzie teorią wychowania przedszkolnego, wywiedzioną z praktyki, a właściwie to działalności eksperymentalnej W. Suchomlńskiego a osadzoną w rozległej wiedzy psychologicznej. W. Suchomlński nie tylko odbył studia pedagogiczne, ale stale pogłębiał swoją wiedzę pedagogiczną i psychologiczną, poznając teorię naukową I. Pawłowa, poglądy pedagogiczne J.A. Komeńskiego i K. Uszyńskiego, filozofię wychowania F.A. Diesterwega, prace J. Korczaka i in. Nic też dziwnego, że w relacjach swoich z praktyki eksperymentalnej nawiązywał do dorobku naukowego i pedagogicznego tych autorów.

Część druga książki W. Suchomlńskiego zatytułowana „Lata dzieciństwa” to mądrze i starannie napisane rozległe sprawozdanie z innowacyjnego eksperymentu realizowanego przez autora w klasach młodszych pawłuskiej szkoły. Można – bez cienia popełnienia błędu – powiedzieć, że jest to innowacyjnie napisana, dobrze osadzona w praktyce edukacyjnej teoria wychowania początkowego, realizowanego w klasach I–IV. Tworzą ją – podobnie jak i część pierwszą – studia i szkice (według słów samego W. Suchomlńskiego – „opowiadania”) poświęcone wybranym kwestiom wychowania lub nauczania, np. „Przyroda źródłem zdrowia”, „Każde dziecko jest artystą”, „Zdrowie, zdrowie i jeszcze raz zdrowie”, „Książka w życiu duchowym dziecka”.

W wydaniu ostatnim (2019) – jubileuszowym część pierwsza zatytułowana „Radosna szkoła” składa się 16 studiów i szkiców. Natomiast w części „Lata dzieciństwa” zamieszczonych zostało 20 takich tekstów. Większość tych tekstów – z reguły największych – zbudowana jest według podobnego wzoru. Na ich początku autor przypomina pedagogiczną lub psychologiczną teorię określonego działania wychowawczego lub dydaktycznego. Następnie szczegółowo „opowiada” o eks-

perymentalnym, innowacyjnym (z reguły rozległym i realizowanym w kilku obszarach) działaniu z dziećmi w określonej sferze (np. „Troska o świat żywych i piękno”, „Słuchamy muzyki przyrody”, „Piosenka ukazuje dziecku piękno świata”). Relacje z tych na ogół rozległych działań wychowawczych kończy uogólnieniami i propozycjami optymalizacyjnymi działań dla nauczycieli, wychowawców i rodziców odnośnie do działań w eksperymentowanym obszarze. Uogólnienia te i postulaty mające zastosowanie nie tylko na terenie pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej mogą być także przydatne w późniejszych etapach wychowania i nauczania. Ta ich cecha to trwały dorobek pedagogiczny W. Suchomlińskiego w zakresie rozwijanej przez niego „pedagogiki serca”.

Warto przypomnieć, że autor ten zajął się eksperymentowaniem na poziomie wychowania przedszkolnego i wczesnoszkolnego pod wpływem przekonania o ogromnym znaczeniu tych okresów rozwojowych w życiu każdego człowieka. Znając dobrze psychologię dzieci i młodzieży, odważnie głosił pogląd, że zaniedbania w rozwoju pedagogicznym dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych (co w swojej pracy nauczycielskiej niejednokrotnie dostrzegał) nie da się nadrobić w latach późniejszych.

Działając jako nauczyciel, dyrektor, utalentowany innowator i reformator jednoznacznie opowiadał się za tym, że wychowanie musi polegać na bezpośrednim kontakcie wychowanka z wychowawcą. To bezpośrednie obcowanie, jeśli ma być korzystne, musi uwzględniać liczne zasady wychowania pojmowane jako określone procedury postępowania gwarantujące efektywność procesu wychowania i nauczania. Pierwsza z nich to poznanie świata duchowego dziecka, właściwości jego umysłu, uzdolnień i zainteresowań, dyspozycji umysłowych, cech emocjonalnych, przeszłości, środowiska rodzinnego. Poznanie tych elementów to warunek dobrej organizacji procesu wychowania i nauczania. Zasada następna to pełne poszanowanie godności i podmiotowości ucznia. Wyrażać się ono ma w okazywaniu uczniom dobroci i serdeczności, czułości i wrażliwości oraz optymistycznym widzeniu jego przyszłości. Dobroć i czułość, takt w postępowaniu, radość z osiągniętych przez dziecko wyników to zdaniem W. Suchomlińskiego podstawowe elementy poprawnego stosunku wychowawczego nauczyciela i wychowawczy i to nie tylko w szkole, ale także w środowisku pozaszkolnym ucznia i w jego rodzinie. Zasada następna to wywołanie działania, aktywności uczniów. Dzieci w szkole W. Suchomlińskiego wykonywały najrozmaitsze prace: zbierały kwiaty polne, pielęgnowały rośliny, opiekowały się zwierzętami, rysowały, układały bajki, pisały krótkie opowiadania, pomagały w wykonaniu codziennych prac ludziom chorym i starym oraz in. Wszystko po to, by przez takie prace i sensowne ukazanie ich społecznej zasadności ubogacały swoją osobowość, doznawały radości z osiągniętych sukcesów, motywując się do dalszych działań. Osiągane wyniki przez takie działania przynosiły satysfakcję uczniom i sprawiały, że miejsce aktywnego wychowania i nauczania jego uczniów stało się „szkołą radości”. Bardzo mocno wyeksponował W. Suchomliński w pracy z dziećmi zasadę dobrej motywacji realizowanej m.in. przez podkreślanie osiągnięć

uczniów w nauce i pożądanym społecznie działaniu. Z doświadczenia tego wywiódł sprawdzoną strategię mobilizowania dzieci do dalszego, pożądanego działania.

Na zakończenie tych kilku wybranych refleksji przypomnieć trzeba, że omawiane dzieło swojego życia W. Suchomliński bardzo mocno upolitycznił. Upolitycznienie to polega na zawartej na jego stronach kilkakrotnej krytyce pedagogiki burżuazyjnej (zachodniej), idealizacji wychowania socjalistycznego i komunistycznego, pochwalę dla jego realizatorów i teoretycznych reprezentantów. Elementy tego upolitycznienia rzucają się w oczy w pierwszych polskich wydaniach „Oddaję serce dzieciom” (Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne z 1978 oraz moskiewski „PROGRESS z 1979 r.) i nic dziwnego, że mogą zniechęcić część czytelników do zapoznania się z treścią tego wartościowego dzieła. Dzisiaj wiemy, że nadanie omawianemu dziełu zabarwienia ideologicznego to element niezbędny (swoista „danina” polityczna) w czasach istnienia ZSRR, by ono mogło zostać opublikowane. Sytuację w pewnym stopniu uratowało Wydawnictwo POLIGRAF, które wydając w 2019 r. „Oddaję serce dzieciom” pominęło w nim wątki (eseje) o wyraźnym zabarwieniu politycznym.

Bibliografia

1. Bybluk M. (1982), *Koncepcja pedagogiczna i system wychowawczy Wasyla Suchomlińskiego*. Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń.
2. Bybluk M. (2011), *Odrodzenie i rozwój oświaty na niepodległej Ukrainie 1991–2010. Studia i szkice historyczno-pedagogiczne*, Wydawnictwo Kujawsko – Pomorskiej Szkoły Wyższej, Bydgoszcz.
3. Bybluk M. (1977), *System wychowawczy Wasyla Suchomlińskiego*, w: *Szkoły eksperymentalne w świecie 1900–1975* (red. W. Okoń). Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1977, s. 384–404.
4. Bybluk M. (2007), Suchomliński (Suchomłynskij) Wasyl A., w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa t. VI, s. 15–17.
5. Okoń W. (1997), *Dziesięć szkół alternatywnych*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa. Rozdział: Pawłyska szkoła Wasyla Suchomlińskiego, s. 185–203.
6. Suchomliński W. (2019), *Oddaję serce dzieciom*. Wydawnictwo POLIGRAF, Brzezia Łąka.
7. Suchomliński W. (1982), *Słów kilka o wychowaniu*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

prof. dr hab. Tadeusz Aleksander

Wszechnica Polska – Warszawa